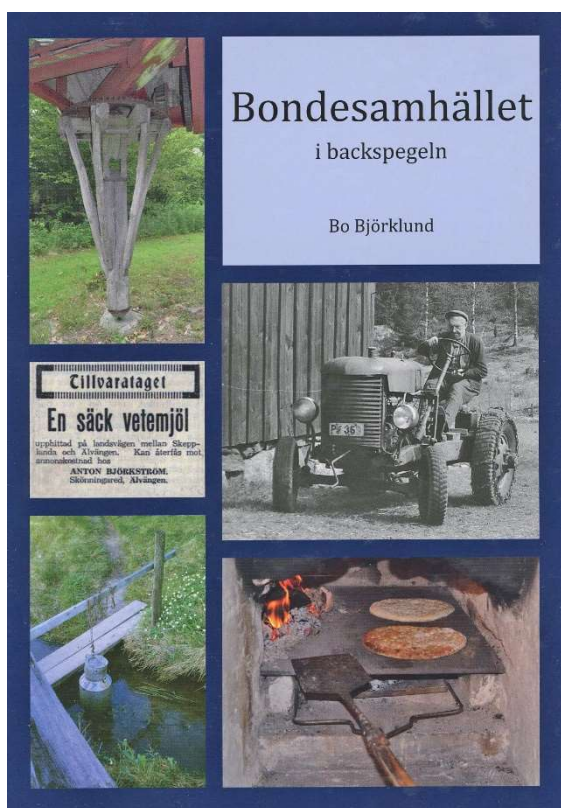

Bondesamhället i backspegeln

Av Bo Björklund 2021-02-25

Jag tackar LRF Västra Götaland som med Per Lindekrantz pris visat er uppskattning av boken.

År 1900 fanns det på den svenska landsbygden många gårdar och torp. De fungerade som familjeföretag där alla ställde upp efter förmåga. Man drev ett ekologiskt kretsloppsjordbruk. Då var det naturligt med öppna landskap och ångar med en fortgående näringsbalans trots årligt uttag genom slåtter. Lövträden som växte i ången drog upp näring från djupare marklager till ängsfloras fromma. På hösten gav lövfällningen näring till ången.

Men ångarna finns inte mer. Kravet på mer och billigare livsmedel mötte vi genom att ersätta det naturliga kretsloppet med linjära flöden som ledde till en förbättrad samhälls-ekonomi men utan respekt för naturens förutsättningar. Nu är de flesta familj jordbruken

borta. Dagens lantbruksföretag är specialiserade leverantörer i ett industrialiserat livsmedelssystem.

I boken beskriver jag bondesamhällets successiva nedmontering under 1900-talet. Jordbruket, skogsbruket och mjölkproduktionen sätts under luppen. I tre avsnitt låter jag forskare beskriva förändringarnas innehåll och tidtabell. Genom att ställa lokala berättelser mot en övergripande nationell kontext är det min avsikt att underlätta för läsaren att förstå hur den stora omställningen gick till och gärna också att läsaren skall förstå vilka obalanser vi har skapat och måste hantera framöver.

I inledningen presenteras ett femtiotal idag nedlagda gårdar. Gemensamt för dem är att de fotograferades 1928 av Anders Karlsson från Sjuberga, Håle-Täng, Sjuberga-Karlsson. Han är känd för sina dubbelbilder. Med en enda glasplåt gjorde han två exponeringar, en på hela gården och en på boningshuset för att sedan göra en kontaktkopia i vykortformat med båda bilderna. Boken är rikt illustrerad. Många historiska bilder kommer finnas tillgängliga för eftervärlden.

Några stödfunktioner i bondesamhället presenteras, vattendrivna kvarnar och sågar, smedjor, handelsbodas och byskolor, som alla är borta.

Ett avsnitt handlar om mjölken. Mjölkpionjären Bo Natt och Dag från Lilla Edet startade företaget ARLA 1909. Han propagerade med framgång för att mjölken skulle vara kontrollerad, pastöriserad och levereras på glasflaskor. Han sålde sitt företag till Axel Adler från Upphärad söder om Trollhättan. 1935 sålde Adler vidare till LMC, Lantbrukarnas Mjölcentral, som fusionerade med Mjölcentralen i Stockholm. Dagens ARLA har en del att lära om sin egen historia. Adler bildade sedermera de Adlerbertska stiftelserna vid Göteborgs universitet till glädje för många studenter och forskare.